

עיון במדרש ההגדה - שיעור שלישי/ שי נוח

משנה מסכת פסחים פרק י משנה ד

מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה:

1. עייני בפסוקים של 'מקרא ביכורים' - דברים כ"ו - מדוע זכתה פרשייה זו דווקא להיות התשתית להגדה של פסח?
2. מדוע איננו מספרים את סיפור יציאת מצרים ב'קו ישר' מהאירועים בספר שמות אלא דרך התיווך של דברים?
3. האם אפשר לראות איזה 'תהליך' או שינוי שעובר על החקלאי המביא את יבולו למקדש? מדוע בתחילה מניח הכוהן את הטנא ולבסוף החקלאי עצמו? עיינ קצת בפרשייה.
4. נא להסתכל בהגדה של פסח (אפשר בהגדה באתר דעת) - שימו לב שהמגיד בנוי על המדרש של ארבעת הפסוקים. קראו את הדרשות השונות על ארבעת הפסוקים - סמנו את הדרשות הפשוטות ואת הדרשות המעוררות תמיהה.
5. הנה המדרש על הפסוק הרביעי:

מתוך ההגדה של פסח:

ויוצאנו יהנה ממצרים ביד תזקה ובזרע נטויה ובמרא גדול ובאותות ובמפתים:
ויוצאנו יהנה ממצרים, לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח. אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. שְׁנַאֲמַר, (שמות י"ב י"ב) וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וְכָכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, אֲנִי וְלֹא מִלֶּאֱלֹהִים. וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וְכָכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי וְלֹא הַשְּׂלִיחַ. אֲנִי יְהוָה, אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר:

בְּיַד תִּזְקָה, זו הַדְּבָר. כְּמָה שְׁנַאֲמַר, (שמות ט' ג') הִנֵּה יָד יְהוָה הַיּוֹנֵה בְּמִקְנֶה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמְלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דָּבָר כְּבִד מְאֹד:

וּבְזֶרַע נְטוּיָה, זו הַתְּרַב. כְּמָה שְׁנַאֲמַר, (דברי הימים א' כ"א ט"ז) וְתִרְבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיַד נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם:
וּבְמִרְא גְדוֹל, זו גְלוּי שְׂכִינָה. כְּמָה שְׁנַאֲמַר, (דברים ד' ל"ד) או הַנְּסָה אֱלֹהִים לְבָא לְקַחַת לּוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי בְּמִסּוֹת בָּאֵת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד תִּזְקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמִרְאִים גְּדוֹלִים כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

וּבְאֵתוֹת, זֶה הַמַּטָּה. כְּמָה שְׁנַאֲמַר, (שמות ד' י"ז) וְאֵת הַמַּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתוֹת:

וּבְמוֹפְתִים זֶה הַדָּם. כְּמָה שְׁנַאֲמַר. (יואל ג' ג') וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בְּשָׂמַיִם וּבְאֶרֶץ דָּם, וְאֵשׁ, וְתַמְרוֹת עֶשֶׂן:

דָּבָר אֲחֵר, בְּיַד תִּזְקָה שְׁתִּים. וּבְזֶרַע נְטוּיָה שְׁתִּים. וּבְמִרְא גְדוֹל שְׁתִּים. וּבְאֵתוֹת שְׁתִּים. וּבְמוֹפְתִים שְׁתִּים. אֵלּוֹ עֲשֶׂה מְכוֹת שֶׁהֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם וְאֵלּוֹ הֵן:

דָּם. צִפְרָדַע. כְּנָם. עָרוֹב. דָּבָר. שְׁחִין. בְּרַד. אֲרָבָה. חֲשָׂף. מַפַּת בְּכוֹרוֹת:

6. עייני בהמשך במדרש על הפסוקים ממקרא ביכורים - שימי לב שהדרשה על הפס' 'ויוציאנו' היא יוצאת דופן לעומת שאר הדרשות - אפייני את הדרשות האחרות והסבירי במה זו יוצאת דופן.

7. עייני בפסוק האחרון על פרשת שמות - כיצד רש"י מבאר את הכפילות בפסוק?

8. נסי לעיין קצת בפסוקים השונים המובאים בדרשה זו ונסי להציע פירוש 'להשתוללות' של בעל ההגדה בדרשה זו!

9. מספר שאלות לדוגמא - למי מכוון המטה? מהי המטרה בלקיחתו? מהי החרב של 'זרוע נטויה'? כיצד היא הורגת? כנגד מי היא באה ומדוע? למה המדרש פונה דווקא למכת הדבר ולא ל-9 האחרות? מהו המאפיין הייחודי של הדבר? ועוד ועוד.